

Előszó helyett

HAZAI ÖTVÖSMŰVÉSZETI PUBLIKÁCIÓK AZ EZREDFORDULÓ ÉVTIZEDEIBEN

A *Magyar Iparművészet* folyóirat 1993-ban közel fél évszázados szünet után tematikus lapszámokkal indította el új folyamát. A szerkesztőbizottság egy mutatószámot követően kitüntetett helyen, elsőként a magyar ötvösségre és fémművességre irányította a figyelmet, a címlapon a magyar Szent Korona fotója szerepelt. A szerkesztőség célja az volt, hogy az alkotóterületek minél szélesebb ívét megrajzoló tanulmányok keresztmetszetével adjon információt a szakág aktuális állapotáról. Indokolt volt ez a helyzetelemzés, hiszen egy bő emberöltő alatt két súlyos megrázkódtatás érte az ötvösszakmát (is): 1949-ben az állam bevonult, majd 1989-ben kivonult a kizárólagos megbízó szerepéből, s ez leginkább a szakmát terhelte veszteségekkel. Az 1949. évi államosításról szóló rendelkezések megfosztották az ötvöst tradicionális alapanyagainak használatától és hagyományos alkotóterületeitől, míg ezzel egy időben a felsőfokú ötvös- (művész-) képzés új típusú feladatokra, új anyaghasználatra kényszerítette: „emberek tucatjait képezték ki olyan feladatokra, amelyeket a társadalmi környezet nem igényelt”.¹ Mindezek következményei, a szakma ellentmondásai és feszültségei napjainkig érezhetőek.

A rendszerváltozást követő új helyzet felmérésre készítette a *Magyar Iparművészet* által felkért szakembereket, hogy megvizsgálják, milyen célokkal, milyen látható tárgyi eredményekkel válaszol korának kihívásaira a szakma. Az 1994-es első profilszámból a történeti ötvöstárgyak és gyűjtemények bemutatása mellett tájékoztatást kaptunk a korabeli középszintű és felsőfokú oktatás egy-egy szegmenséről, kiállításokról, tárgyrestaurálásról, a hamisítás problémájáról, valamint egyes alkotók életpályájáról. A teljesség igénye nélkül: Borsos Miklós pedagógiai tevékenységéről Schrammel Imre, Engelsz József munkásságáról Dvorszky Hedvig, Muháros Lajos ékszereiről és Seregi György kovácsmunkáiról Ernyey

Gyula, Józsa Bálint krómacél szobrairól Fábíán László írt tanulmányt. Az 1990-es évek új megbízói által adott feladatok sikeres teljesítéséről Fekete György cikke nyújtott panorámát képekkel gazdagon illusztrálva. *Töprengés az ötvösség fényes múltjáról és homályos jövőjéről* című írásában Kótai József az ötvöstárgyak pusztá tárgyleírason túlmutató elemzését, a művek szellemi mondandójának kifejtését, szakemberek általi értelmezését hiányolta.² Végignézve az elmúlt évtizedek fémműves tematikájú publikációinak során, valóban megállapítható, hogy sem ebben az időszakban, sem ezt követően nem találkozunk komoly, szakmai igényű írásokkal.³ A kilencvenes években ugyan gyarapodnak a kiállítási beszámolók, monografikus írások és interjúk, ám továbbra is kritikai szemlélet érvényesítése és mélyreható elemzés nélkül. Mindezek ellenére, lapunk profilszámát tizenegy évvel megelőzve, 1983-ban a *Művészet* című folyóirat közzétett egy, a fémművesszakma helyzetét tárgyaló, témánk szempontjából nagy jelentőséggel bíró tematikus számot (ekkor az iparművészet tárgyalása még a profiljába tartozott).⁴ Figyelemre méltó tény, hogy ez alkalomból, a szakmát sújtó problémák megvitatása céljából kerekasztal-beszélgetésre került sor Engelsz József (az Iparművészeti Főiskola tanszékvezető egyetemi tanára), Kopcsányi Ottó ötvösművész, Paál László (az Állami Pénzverő Nemzeti Vállalat ötvösüzemének vezetője), Som László (az Óra- és Ékszerkereskedelmi Vállalat Nagykereskedelmi Osztályának vezetője), valamint Csillag Gyuláné (az Iparművészeti Vállalat boltvezetője) részvételével, Koczogh Ákos művészettörténész vezetésével.⁵ A beszélgetés a Kerekasztal rovatban *Kincset olcsón?* címmel jelent meg, utalva a szakma feloldhatatlan ellentmondásaira, melyeket Péri József ötvösművész ugyanebben a számban megjelent írásának címében „Az ötvösszakma tudathasadása”-nak nevez.⁶ Beszédes információk ezek. Ma már nehezen elképzelhető egy, az oktatási intézmény, az alkotóművész,

az ipar, a kereskedelem, az elmélet képviselői között zajló, hasonlóan elmélyült szakmai párbeszéd. Igaz, a szalakat akkor egy kéz tartotta. És az is, hogy a mesterséget mindig introvertáltság, polarizáltság, titokzatosság és titkolózás övezte. Nemcsak a hazai politikai berendezkedés, hanem a világ is nagyon megváltozott időközben, ma főleg az oktatást éri szóbeli kritika, de a mai feszültségek és problémák gyökere az említett ellentmondásos helyzetből fakad. Az minden bizonnyal leszögezhető, hogy a szakmának az azóta eltelt harmincöt évben nem volt ilyen alapos helyzetelemzése és őszinte önértékelése, mint amivel a *Művészet* hasábjain több cikkben tárgyalva találkoztunk. Mindkét tematikus lapszám jól tükrözi a szakma két különböző időszakban regisztrálható állapotát: míg a korábbi kiúttalanság, a későbbi friss optimizmus jellemezte. Az időben még távolabbra nézve az is látható, hogy a hatvanas évek elejétől a hetvenes évek első harmadáig nagy figyelmet szenteltek a szakágnak, a központilag irányított művészetkritika szem előtt tartotta az ötvösséget. Rendszeres híradások voltak olvashatóak a *Művészet* szinte minden számában: elemző tanulmányok és kiállítások beszámolóit, leginkább Koczogh Ákos, Kovács Gyula, Pál Endre, P. Brestyánszky Ilona és Révész Zsuzsa tollából, és már a hetvenes évek elején élénk vita folyt többek között Bereczky Loránd, Fekete György, Schrammel Imre, Koczogh Ákos részvételével az iparművészet és a design viszonyáról. A könyvek, kiállítási dokumentumok esetében is azt tapasztaljuk, hogy a hatvanas-hetvenes években gyakoriak voltak – főként a Képzőművészeti Alap és a Képcsarnok, ritkábban a Corvina és a Gondolat Kiadó, valamint a Műcsarnok által közreadott – a kortárs ötvösséget tárgyaló kiadványok.

A kilencvenes évektől egyre gyakoribbá váló ötvösművészeti bemutatkozásokkal, kisebb-nagyobb tárlatokkal összefüggésben az ezredfordulón megsza- porodtak a szakmai szervezetek és egyesületek, valamint magángalériák által, illetve gyakran magánkiadásban megjelentetett – hullámzó szakmai színvonalú – katalógusok, monográfiák, leprellők (gyakorta lektorálás, szerkesztés, megjelenési és kiadói adatok, valamint ISBN szám nélkül). Hasonló produktumok gyarapítják azóta is az ötvösművészeti szakirodalomnak nemigen nevezhető nyomtatott információanyagot. Elvértve láthatunk magas esztétikai minőségű, tartalmas monográfiákat is, de sajnos még mindig igaz a műveket vizsgáló, analízáló tanulmányok ritkasága, még inkább hiánya, és várat magára a szakma 20. századi történetét összefoglaló monografikus mű⁷, valamint egy ötvösművész-lexikon megírása (amilyenekkel más művészeti szakágak már rendelkeznek). Az adósság törlesztéséhez, mint megkerülhetetlen forrásanyag, nyomértékben hozzájárulhat a *Magyar Iparművészet*

folyóirat. Az évi nyolc alkalommal megjelenő lap ma is elkötelezett, folyamatos és jelenleg egyedüli közvetítője az iparművészetnek, így az ötvösművészetnek is.⁸ A mutatószám 100 óta eltelt negyedszázadban a folyóirat több mint száz cikk, köztük kiállítás- és könyvismertetések, életmű-áttekintések, ösztöndíjas beszámolók, műhelymunka-elemzések és beszélgetések által dokumentálta a különböző korosztályhoz tartozó, eltérő szakmai múlttal rendelkező ötvösművészek munkásságát.⁹ Nem volt kisebb szerepe a nemesfémekkel foglalkozók *Magyar Ötvös* című szakfolyóiratának sem, melynek szerzői között ötvösök és elméleti szakemberek egyaránt voltak.¹⁰ A szaklap 1989-ben – a szakma újjászületését és értékei megőrzésének szükségességét deklarálva – indult útjára. Művészettörténeti, technikai és monografikus cikkei sorában szaktörténeti írások, kiállítási tudósítások mellett technológiai eljárások, szerszámparkok, szakipari vásárok, aukciók ismertetései, a kereskedelem és az oktatás kérdései, hamisítási problémák, nemzetközi kitekintések, szakkönyv-bemutatók, restaurálási témák szerepeltek 2010-es megszűntéig.

Az elmúlt harminc évben megjelent cikkek és kiadványok ellenére azt látjuk, hogy az ezredfordulón még számos jelentős életmű feltáratlan, a művész, ha teheti, maga adja ki monográfiáját, mert a korábban megbecsült szakma – *horribile dictu* – a szakember számára is számkivetetté vált.¹¹ Lesújtó a tapasztalat, hogy

a művészettörténet-képzés nem ösztönöz az iparművészeti szakágak vizsgálatára; sajnos ma is igaz Koczogh Ákos 1983-as megállapítása, miszerint az iparművészeti kritika hiányát a szakmai felkészületlenség és a kritikaírás megbecsülésének elmaradása okozza.¹² A társadalom és a művésztszadalom kortárs ötvösművészetre és fémművészetre vonatkozó véleménye és megítélése ebből az ismeretanyag-hiányból és tájékozatlanságból fakad.

A szakágat negyed évszázad elteltével újra a figyelem középpontjába állító összeállításunk ezen a helyzeten szeretne javítani.

A Magyar Iparművészet e számának aktualitását az ötvösök kétévenkénti őszi közös bemutatkozása, a XII. Ötvösművészeti Biennálé, és a hozzá kapcsolódó, A hazai ötvösművészet felsőfokú oktatásának története 1945-

től napjainkig című szakmai konferencia (Klebensberg Kultúrkúria, 2019. október 3.) adja. Az eseményről több cikkben is beszámolunk a *Kiállítások – Műhelyek* rovatban: a seregszemle ismertetését az ötvösművészképzés változásairól és a meghatározó mesterek pedagógiai munkásságáról szóló előadások rezüméi követik. Helyet kapott továbbá a Fiala Iparművészek Stúdiója Egyesület mátranovái ötvös-alkotótelepének bemutatása és az idei Ékszeres Éjszakája Budapest CONTROLS/CTRL+S nemzetközi ékszerkiállítás beszámolója is. Az *Értékkörzés* rovat igazi történeti kuriózumokat tartogat. Elsőként a pápai Esterházy-kastély kerítésének 2019-ben elkészült kovácsoltvas kapurekonstrukciójával ismerkedhetnek meg az olvasók, aztán a történelmi Magyarország ötvösműhelyeiből származó, az elmúlt négyszáz év alatt készült ezüstművekkel, melyek ma magángyűjteményekben találhatók, ezért láthatásuk igencsak korlátozott. Bemutatunk továbbá egy késő középkori kincsleletet, amely szintén a történelmi országhatárainkon belül, egy magánbirtokon került elő a közelmúltban egy kerti tavacska kialakításakor. Végül, de nem utolsósorban a *Tárgyközelben* rovatban két kortárs műtárgyra irányítjuk a figyelmet: egy szakrális és egy profán mű részletes bemutatását, elemzését adjuk közre. Az előbbi a 2020-ban tartandó 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus pályázati felhívására készült monstancia, az utóbbi az idei Ékszeres Éjszakája Budapest CONTROLS/CTRL+S című kiállítás egyik ékszer-tárgya. Szerzőink művészettörténész, muzeológus, ékszertervező, szobrászművész, ötvösművész, régész, design- és művészetmenedzser szakemberek. A cikkeket izgalmas archív és látványos műtárgyfelvetelek kísérik, melyek bemutatják az ötvösség és fémművéség alkotóterületeinek gazdagságát és művészi szemléletmódjának változatosságát, egyúttal a szakág életképességét és létjogosultságát.

SIMONFFY Szilvia
főszerkesztő

1. Kótai József: Töprengés az ötvösség fényes múltjáról és homályos jövőjéről. *Magyar Iparművészet*, 1994/1, 25.
2. Uo. 25.
3. Simonffy Szilvia: *Magyar ötvösművészet és fémművészet 1949-től napjainkig. I. Adatgyűjtés és rendszerezés*. Kézirat, készült a Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet részére, 2017.
4. *Művészet*, 1983/4.
5. Koczogh Ákos: Kincset olcsón? *Művészet*, 1983/4, 1–4.
6. Péri József: Az ötvösszakma tudathasadása. *Művészet*, 1983/4, 30–32.
7. Megírására a magam részéről tettem kezdeményező kísérletet: Fémbevágó. *Magyar ötvösművészet az ezredfordulón*. *Art Limes*, 2012/2, 61–105. és lásd 3. jegyzet.
8. Kortárs ötvösséget és fémművéséget bemutató cikkeikkel alkalomszerűen az *Ékszer Magazin*, a *Karát*, az *Atrium*, az *Octogon*, a *Műértő* és az *Artmagazin* hasábjain találkozhattunk.
9. Szerzők a teljesség igénye nélkül: Bakonyvári M. Ágnes, Balogh Mihály, N. Dvorszky Hedvig, Fekete György, Feledy Balázs, ifj. Gyergyádesz László, Katona Katalin, Keppel Márton, Kótai József, Lovag Zsuzsa, Péri József, Simonffy Szilvia, Simonyi István, Sipos Tünde, Zoltán Tamás.

10. A *Magyar Ötvös*, a magyar nemesfém-társadalom szakfolyóirata 1989 óta évenkénti két, 2003 óta három számmal jelent meg. A szerkesztőbizottság tagjai: dr. Oberfrank Ferenc, Gazdig Tibor, Kótai József, Pless István, Zoltán Tamás. A szerzők többek között: Bartha Lajos, Békési Éva, P. Brestyánszky Ilona, dr. H. Kolba Judit, Kótai József, Jermakov Katalin, Lovag Zsuzsa, N. Mészáros Júlia, Pál Endre, Péri József, Szilágyi András, T. Németh Annamária, Varga Miklós.
11. Vadas József tanulmányában az ötvösséget „alapvetően idejétmúlt művészet”-nek nevezi. Lásd: Vadas József: Rendszer-váltás a főiskolán: tanszék(ek) nélkül (1983–1993). In: Vadas József (szerk.): *Design felső fokon. Ipari formatervező-képzés a Magyar Iparművészeti Egyetemen 1950–2005*. Magyar Iparművészeti Egyetem, Budapest, 2005, 60.
12. „Sem az egyetem, sem a főiskola nem képez a mai iparművészet elméletét. Iparművészeti kritika csak önképzés árán lehetséges, a művészettörténeti felkészülés nem feltételezi, hogy a mában is jártasak legyünk. Fémműveseink igénylik a bírálatot, amennyiben az előnyös.” Koczogh Ákos: Fémművéségünk negyedszázada. *Művészet*, 1983/4, 39.